

УДК 377.018:43

DOI 10.31654/2663-4902-2020-PP-2-76-81

Тернавська Т. А.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної підготовки та соціальної роботи Приватного вищого навчального закладу "Кропивницький інститут державного та муніципального управління"

Журат Ю. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології дошкільної освіти Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ У ПЕРІОД КАРАНТИНУ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Стаття розкриває основні тези про переваги та недоліки дистанційного навчання у період карантину. Теоретично проаналізовано нормативно-правову базу щодо дій учасників освітнього процесу різних закладів освіти різних рівнів у період пандемії, під час карантину та в посткарантинний період. Розкрито переваги та недоліки дистанційної освіти у дошкільних навчальних закладах, закладах середньої освіти та у закладах вищої освіти.

Ключові слова: дистанційне навчання, карантинні заходи, заклади дошкільної освіти, загальноосвітні заклади, заклади вищої освіти.

Постановка проблеми. Циклічність подій через роки, десятиріччя або сторіччя закликає людство до постійного звертання до своєї історії, коріння, надбань та, особливо, досвіду. На жаль, серед потоку гарних історичних подій зустрічаються і такі, які вимагають особливої уваги і досить мобільного відгуку на наслідки. Такою подією стало виникнення нового вірусу COVID-19, вірусу, який зупиняє всіх, переводить на графік віддаленого існування і з закликом "Залишайся вдома!" трансформує буття кожного мешканця світу.

Мобільність кожної дитини, молоді або дорослої людини має переформатуватися у діджиталізовану. Розвиток, формування, навчання та здобуття освіти особистістю на сьогодні є пріоритетним для національної парадигми будь-якої країни. Можливість адаптуватися і соціалізуватися у нових тимчасових або довготривалих умовах дає соціуму можливість виходу на новий рівень людського буття, відкриває новий спіральний закрут еволюції, зрештою, відкриває нові можливості для адаптації та виховання соціуму в цілому, на планетарному рівні.

Перехід на дистанційну форму навчання не є чимось новим для освітньої діяльності усіх країн світу. Це можливість здобути освіту не виходячи із дому, паралельно із здобуттям іншої освіти, паралельно із трудовою зайнятістю, декретною відпусткою, тимчасовим або довготривалим лікуванням, а також інклюзивною освітою.

Дистанційне навчання як новітня сучасна освітня технологія передбачає забезпечення надходження або доставки інформації за допомогою інформаційно-комунікативних технологій в інтерактивному режимі. Інформація та активне спілкування відбувається, як і в будь-якому освітньому процесі, між тими, хто навчається (учні, студенти) та тими, хто навчає (школярі, студенти або слухачі). Інтерактивна взаємодія у процесі роботи та надання школярам, студентам, слухачам можливості самостійного освоєння навчального матеріалу, консультативний супровід від тьютора та обов'язковий зворотній зв'язок із тим, хто навчає [1].

Дистанційне навчання як форма освіти з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій забезпечує інтерактивну взаємодію викладачів та студентів на різних етапах навчання і самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі [2].

Умови, які було створено у період карантину, під час всесвітньої пандемії коронавірусу, змусили усіх учасників освітнього процесу застосовувати сучасні інформаційні технології незалежно від їх бажання. Практичний досвід, якого набули суб'єкти освітнього процесу, незалежно від гендерної та вікової належності, дозволив їм доволі вправно оволодівати інформаційними компетенціями. З іншого боку, інфор-

маційні технології давно вже стали провідною частиною нашого професійного та побутового життя, тож учителі та викладачі, безумовно, мають досвід застосування цього зручного інструменту, незалежно від навчання онлайн чи офлайн.

Відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України, на час карантину та можливого його повторення доцільне застосування змішаного навчання у закладах вищої та фахової передвищої освіти. Експерти відомства радять впроваджувати розгорнуте змішане навчання, підготувати нормативне забезпечення та технологічну базу, проінструктувати науково-педагогічний персонал та ретельно спланувати навчальний процес.

Робоча група у складі Науково-методичної підкомісії "Дистанційне навчання" сектора вищої освіти науково-методичної ради МОН розробила базовий документ з рекомендаціями щодо створення або адаптації навчальних курсів, планування результатів навчання та ефективного оцінювання успішності студентів. Розділи інструкції містять чеклисти, приклади моделей змішаного навчання, матриці планування курсів та інші допоміжні матеріали, які можуть використовувати керівники закладів та викладачі у процесі підготовки до нового навчального року. Важливим компонентом рекомендацій також є чіткі інструкції, як обрати та розгорнути навчальну платформу та контент, під час використання платформи електронного навчання, що містить систему управління навчанням LMS [6].

Організація дистанційного навчання у закладах загальної освіти була організована відповідно до детальних та чітко структурованих методичних рекомендацій "Організація дистанційного навчання у школі", розроблених робочою групою експертів Міжнародного фонду "Відродження", "Смартосвіта" та Міністерства освіти і науки України [4].

Методичні рекомендації містять дві частини із декількома розділами, у яких висвітлено: методологія дистанційного навчання, засоби та інструментарій дистанційного навчання, методичні рекомендації для початкової школи, методичні рекомендації для основної та старшої школи. Також збірка містить корисні посилання, необхідні для впровадження дистанційного навчання в онлайн-просторі.

Автори зазначають: "Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: вчителів, учнів та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім не просто. Але Україна не виняток – жодна держава, жодна освітня система у світі не була готова до цього" [4].

На початку карантину в Україні усі заклади дошкільної освіти були переведені в режим дистанційного навчання. Як зазначено на сторінці сайту Міністерства освіти і науки України, підготовлено рекомендації організації освітнього процесу під час карантину. Вказано, що режим роботи та форму дистанційного навчання визначає керівник закладу з урахуванням регіону та дитячого садка [3].

Процес дошкільної освіти чи не найгостріше відчув на собі перебіг карантину, оскільки організувати освітню діяльність та взаємодію вихователів, дітей та їх батьків було досить складно. Рекомендувалося проводити консультації щодо розпорядку дня, харчування і діяльності вихованців, а також онлайн-заняття в режимі реального часу або ж надсиланням записів, шляхом організації комунікації за допомогою онлайн-конференції, соціальних мереж, мобільних додатків, вебсайтів тощо). Також було розміщено посилання переліку ресурсів із вправами, завданнями та корисною інформацією вихователів, для дітей та їх батьків.

Міністерство освіти і науки розробило дорожню карту інструктивно-методичних рекомендацій "Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2020/2021 навчальному році". Відповідно до вказівок, за сприятливої епідеміологічної ситуації у регіоні дитячі садки працюють у звичайному режимі, створивши максимально безпечні умови для вихованців та працівників, з дотриманням гігієнічних навичок та соціальної дистанції у приміщенні. Усім закладам освіти, у тому числі і дошкільним, надано автономію в організації освітнього процесу, відповідно до попереднього досвіду, аналізу результатів своєї діяльності у, до та післякарантинний період минулого навчального року. Актуалізовано прийнятне впровадження дистанційних форм спілкування з батьками на онлайн-платформах та використання мобільних додатків:

чітко зазначена тривалість і кратність роботи вихователя з дитиною за комп'ютером та гаджетами відповідно до віку й особливостей дитини. Також у 2020/2021 навчальному році МОН продовжуватиме координаційну роботу діяльності закладів дошкільної освіти в регіонах з жорсткими карантинними заходами, спричинених COVID-19 [7].

Метою даної статті є вивчення умов, які було створено у період карантину, та аналіз переваг і недоліків дистанційного навчання під час всесвітньої пандемії коронавірусу.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання змусило багатьох консервативних освітян переглянути своє ставлення до методики викладання дисциплін. Стало зрозуміло, що механічне дублювання інформації є найменш ефективним способом довгострокового запам'ятовування навчального матеріалу, не є підґрунтям для розвитку критичного мислення в учнів та студентів. Підтвердженням відсутності довгострокової ефективності механічного відтворення інформації став експеримент Бйорка Бретціга та Реймонда Кулхаві, у якому йдеться про чотири найменш ефективні види роботи [5]. Для забезпечення високої якості освіти, особливо у критичний період пандемії, суб'єкти освітнього процесу мають підвищувати рівень своїх інформаційних компетенцій, застосовувати новітні науково обґрунтовані технології та методики навчально-пізнавальної діяльності; освітні заклади – підтримувати цю ініціативу, особливо забезпечуючи матеріальну базу, а учні та студенти – створювати на це попит.

Дотримання академічної доброчесності та відповідальності під час дистанційного навчання так чи інакше універсалізує та дисциплінує суб'єктів освітнього процесу. Доброчесні учителі та викладачі максимально намагалися зберігати темп та якість навчання під час карантину: підготовка до онлайн-заняття забирала набагато більше часу, ніж під час проведення занять в аудиторії; переведення деяких завдань у письмовий формат вимагало часу та сил на їх перевірку. Менш відповідальні викладачі могли взагалі не виходити на відеозв'язок, залишаючи на відповідальність учнів та студентів самостійне опрацювання нових тем. Така ситуація актуалізує питання про справедливу заробітну плату, тарифікацію навчального навантаження та автономію у визначенні рівня зарплат освітньому закладу.

Використання в освітньому процесі плагіату освітні заклади відчули досить гостро саме під час карантину. Друк готових письмових робіт, рефератів, курсових робіт з інтернету, фальсифікація експериментальних даних. Студенти та учні, які не звикли працювати доброчесно, продукуватимуть фальсифіковані та скопійовані звіти, контрольні роботи, курсові проекти та кваліфікаційні роботи. Інша гостра проблема – освітяни, багато з яких не знають або не використовують методи оцінювання, які б унеможливили студентські недоброчесні практики. Кожний освітній заклад має створити таку систему, яка б допомогла забезпечити академічну доброчесність та формувати відповідну культуру у студентів і учнів.

В очікуванні вказівок або рекомендацій від Міністерства освіти і науки, які базуються на відповідальності виключно освітніх закладів, останні могли б взяти ситуацію під контроль та підлаштовувати навчальний процес під умови карантину. Непростий період кризи в умовах пандемії у подальшому дозволить розширити розуміння та організацію закладами освіти своєї автономії, отримати необхідний практичний досвід самостійності [5].

Базовою запорукою успішного перебігу дистанційного навчання є гендерна відмінність. Переважна більшість науково-педагогічних та педагогічних працівників освітніх закладів України – жінки. Дистанційна робота з дому, виховання та частково навчання і організація хатнього побуту – все це навалилося на плечі учительок і викладачок. Отже, питання гендерної нерівності – це величезний шмат ефективності освітнього процесу, який є болючим та відкритим питанням.

Для організації дистанційного навчання та ефективного його впровадження необхідний постійний моніторинг як з боку освітян, так і з боку МОН, за рахунок фіксації, аналізу недоліків та успішних практик, обміну досвідом між закладами освіти. В умовах пандемії дистанційне навчання стало єдиним виходом для продовження освіти під час карантину. Отримавши безцінний досвід в екстремальних умовах, необхідно поступово удосконалювати організацію та реалізацію дистанційної

освіти за рахунок підвищення якості матеріально-технічної бази та інформаційних компетенцій суб'єктів освітнього процесу, універсалізації навчально-методичних важелів та організації автономії освітньої діяльності у загальноосвітніх закладах та закладах вищої освіти.

Щодо самостійної роботи, яка є значною часткою в освітньому процесі студентів, переваги зберігаються ще з докарантинного часу. Робота біля персонального комп'ютера або іншого гаджета дає можливість детального пошуку джерел, інформації, відео- та фотофайлів, відповідно до завдання кожної теми дисципліни, яку вивчає студент. Щодо етапів навчання, то етап карантину – це саме та надзвичайна ситуація, у якій дистанційна форма навчання постає ланкою безперервної взаємодії між викладачем і студентом.

Переваги дистанційного зв'язку в освітньому процесі очолює можливість викладання матеріалу будь-якої дисципліни відповідно до здібностей та рівня підготовки студентів шляхом використання різноманітних сайтів, відеоуроків, науково-популярних та документальних фільмів та онлайн-тестів на платформі закладу вищої освіти або інших навчальних посилань.

Актуальним є і те, що дистанційне викладання розширює можливість упровадження новітніх технологій, соціально-психологічних, педагогічних інноваційних технологій та методичних розробок подібного інтерактивну у зручний для викладача і більшості студентів час, без відриву від дому, основного місця роботи, або того місця у світі, у якому перебувають учасники дистанційного процесу.

Даний метод навчання дозволяє оптимізувати процес освіти і з боку економіки та санітарії. Важкий соціально-економічний стан країни, безумовно, відіб'ється на бюджеті як державного, так і приватного вищого навчального закладу. Відсутність використання навчальних приміщень та робота за особистими мультимедійними засобами навчання студентом або викладачем значно полегшить економічне навантаження на заклад освіти у цей термін. Також в умовах карантину дистанційне навчання відповідає усім розпорядженням, вимогам та порадам медичного персоналу та державної служби порятунку.

Кредитно-модульне навчання відбивається у розбиванні навчального матеріалу на окремі модулі та перелік тем, які вивчаються у міру засвоєння і здібностям кожного окремого студента або всієї групи. Значною перевагою також є і те, що і студенти, які відвідують аудиторні заняття, і ті, які навчаються за індивідуальним графіком навчання, тепер мають можливість частіше почути викладача, отримати консультацію, а також взяти участь в інтерактивному обговоренні, дискусії під час відеоконференції. Така робота значно мотивує до активної навчально-пізнавальної діяльності, покращує ефективність освітнього процесу.

Соціально-психологічним аспектом у дистанційному навчанні є можливість контролю якості навчання усіх студентів, використання самоконтролю та самоактуалізації, відсутності психологічних бар'єрів між учасниками спілкування.

Серед недоліків дистанційного навчання можна назвати те, що викладач виконує потрібну роль: тьютора, організатора та адміністратора. Це може призводити до певного відволікання під час можливого поганого зв'язку, перевантаженням інтернет-додатку, можливостей персонального комп'ютера або гаджета, обмеженою можливістю трансляції у часі тощо.

Можливість комунікації у період максимального самоусунення від соціуму спричиняє багато психологічних незручностей. Втрата спілкування з однолітками, викладачами та, навіть просто, із перехожими негативно впливає на емоційний стан особистості. Замкненість в усьому, деякі труднощі вимушеного тимчасово необхідного перебування серед таких же, як ти, "наляканих" людей (продуктові магазини, пошта, робота, громадський транспорт) спричиняє певний стан дискомфорту у зв'язку із небезпекою зараження коронавірусом.

Для молоді, яка звикла бути у постійному русі, спілкуванні, такий стан є просто "болотом" для її волелюбної особистості. Цікаво й те, що екстраверти, та ще й особистості кінестети за соєю суттю, також відчувають дискомфорт, що спричиняє відсутність рукостискання, близької відстані між співрозмовником, частих дружніх обіймів та поцілунків у щічки тощо.

З метою перевірки фахових переваг та рівня ефективності дистанційного навчання для майбутніх абітурієнтів 30.06.2020 та 07.07.2020 року було проведено соціологічне оцінювання на тему "Вступ – 2020". Респондентами виступили випускники загальноосвітніх закладів (2020 року випуску та раніше), випускники коледжів та технікумів, які здобули кваліфікацію "молодший спеціаліст". У опитуванні 30.06 взяло участь 111 респондентів, 07.07 – 186 респондентів, віком від 16 до 24 років, 195 хлопців та 102 дівчини. Всього 297 осіб.

Серед запитань, які пропонувалися респондентам, питання "Як дистанційне навчання вплинуло на підготовку до ЗНО?" викликало досить бурхливу, та навіть негативну реакцію 96,7 % респондентів, що підтверджує неспроможність дистанційного навчання сприяти ефективній підготовці до ЗНО з основних предметів (українська мова та література, математика). Єдиним позитивом вважали респонденти, що під час дистанційного навчання могли приділяти більше уваги фаховим предметам, які допомагали їм опанувати репетитори.

Щоб хоч якось пом'якшити сьогоднішнє буття, на допомогу покликане дистанційне навчання, яке дозволяє відновити таке звичне спілкування у навчальній діяльності вихованця, учня, студента, залишає привілеї у тьюторсько-викладацькій діяльності педагога та зменшує навантаження під час та у післяпандемічний період у прагненні наздогнати матеріал освітнього процесу.

Висновки. Досвід показує, що дистанційний спосіб навчання в період карантину має значно більше переваг, ніж ми очікували. Зайнятість учнів та студентів в умовах домашнього перебування стала ефективною у навчально-пізнавальній діяльності, самоосвіті та конструктивному спілкуванні із наставником. З точки зору соціально-психологічних, освітніх, економічних та санітарно-гігієнічних чинників, дистанційна форма навчання є оптимальною не тільки для нашої держави, а і для всього світового суспільства в умовах поширення пандемії.

Література

1. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Дистанційна освіта. *Вища освіта: інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном*. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro>
3. Дистанційна освіта. *Дошкільна освіта. Освіта. Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/distancijna-osvita>
4. Організація дистанційного навчання у школі: методичні рекомендації / упоряд. Іванна Коберник, Зоя Звinyaцьківська. 2020. Травень. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/-storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>
5. Совсун Інна. Шість проблем української вищої освіти, які виявив карантин. *Вища освіта в Україні. Освіта. UA*. (від 2 липня 2020 р). URL: <https://osvita.ua/vnz/74767/>
6. Стадний Єгор. МОН надало вишам поради з організації змішаного навчання. *Вища освіта в Україні*. (2020. 2 липня). URL: <https://osvita.ua/vnz/74739/>
7. Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2020/2021 навчальному році. *Лист Міністерства освіти і науки України від 30 липня 20 року № 9-411*. Київ. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci>

Reference

1. *Vikipediia. Vilna entsyklopediia* [Wikipedia. Free Encyclopedia]. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. *Dystantsiina osvita* [Distance education]. *Vyshcha osvita: informatsiino-analitychnyi portal pro vyshchu osvitu v Ukraini ta za kordonom – Higher education: information and analytical portal about higher education in Ukraine and abroad*. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro> [in Ukrainian].
3. *Dystantsiina osvita* [Distance education]. *Doshkilna osvita. Osvita. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy – Pre-school education. Education. Ministry of Education and Science of Ukraine*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/distancijna-osvita> [in Ukrainian].
4. Kobernyk, I. & Zvyniatkivska Z. (2020). *Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia u shkoli* [Organization of distance learning at school]. URL: <https://mon.gov.ua/>

storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%-20recomendazii-dustanciyn%20osvita-2020.pdf [in Ukrainian].

5. Sovsun, I. (2020). Shist problem ukrainskoi vyshchoi osvity, yaki vyjavyv karantyn [Six problems of Ukrainian higher education identified by quarantine]. *Vyshcha osvita v Ukraini. Osvita. UA – Higher education in Ukraine. Education. UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/74767/> [in Ukrainian].

6. Stadnyi, E. (2020). MON nadalo vysham porady z orhanizatsii zmishanoho navchannia [The Ministry of Education and Science provided universities with advice on the organization of blended learning]. *Vyshcha osvita v Ukraini – Higher education in Ukraine*. URL: <https://osvita.ua/vnz/74739/> [in Ukrainian].

7. Shchodo orhanizatsii diialnosti zakladiv doshkilnoi osvity u 2020/2021 navchalnomu rotsi [Regarding the organization of preschool education institutions in the 2020/2021 school year]. *Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 30 lypnia 20 roku. № 9–411*. Kyiv. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci> [in Ukrainian].

Ternavska T.

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor of Department of General training and Social Work, Private Higher Educational Institution "Kropyvnytskyi Institute of State and Municipal Governance"

Zhurat Y.

Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor of Department of Pedagogy and Psychology Preschool, Yuri Fedkovich Chernivtsi National University.

DISTANCE LEARNING DURING THE QUARANTINE PERIOD: ADVANTAGES AND DISADVANTAGES

Advantages of distance communication in the educational process are led by the possibility of any discipline teaching material according to the abilities and level of students' preparation, through the use of various sites, video lessons, scientific and popular and documentary films and online tests on the platform of the institution of higher education or other educational links.

The urgent is that distance learning extends the possibility of introducing the latest technologies, social and psychological, pedagogical innovative technologies and methodological developments of such interaction at a convenient time for the teacher and most students, without leaving home, the main place of work, or that place in the world, which occupy the participants in the distant process.

Among disadvantages of distance learning is that the teacher fulfils a triple role i.e. tutor, organizer and administrator. This can lead to some distraction during possible poor communication, the web application overloading, and opportunities of a personal computer or gadget, limited broadcasting time and etc.

The socio-psychological aspect in distance learning is the ability to control the quality of all students training, the use of self-control and self-actualization, the absence of psychological barriers between participants in communication.

Experience shows that quarantine-based distance learning has far more benefits than we expected. Student's employment at home becomes effective in educational and cognitive activities, self-education, and constructive communication with the educator. In terms of socio-psychological, educational, economic and sanitary-hygienic factors, distance learning is optimal not only for our country, but also for the whole world society in the conditions of the pandemic spread.

Key words: distance learning, quarantine measures, preschool education institutions, secondary schools, institutions of higher education.